

Létminimum, 2014

Tartalom

Bevezetés	1
I. A magyarországi létminimum-számítás rövid története	1
A létminimumérték meghatározásának jelenlegi rendszere a Központi Statisztikai Hivatalban	2
II. Létminimum, 2014	2
Létminimumértékek meghatározása	2
Létminimumértékek a különböző háztartástípusokban	3
III. Nemzetközi kitekintés, a számítás felülvizsgálata	6
Abszolút szegénységi mutatók	6
A magyar abszolút mutató: a létminimum	6
Felülvizsgálat, tervek	7

Bevezetés

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) három évtizede indította az élelmiszerkosár alkalmazására épülő minimumszámítási gyakorlatát, a létminimumról szóló kiadványokat pedig – csaknem változatlan formában – közel két évtizede jelenteti meg.

Az eltelt időszakban egyre nagyobb érdeklődés övezte a számokat, mind több felhasználó tartott rá igényt, ám értelmezésében nem egyszer zavar támadt. A fogyasztás szerkezetének változásával párhuzamosan értékösszege távolodott elnevezésének széles körű értelmezésétől. Egyre gyakrabban használták – vagy akarták használni – olyan mutatóként, amelynek tartalmilag nem felelt meg.

Napjainkra jelentősen megváltozott a társadalmi-gazdasági környezet, ami megköveteli a módszertan és a számítások felülvizsgálatát, új mutató kidolgozását. Jelen kiadvánnyal röviden bemutatjuk a létminimum-számítás magyarországi történetét, a jelenlegi rendszert és a jövőre vonatkozó elképzeléseket.

I. A magyarországi létminimum-számítás rövid története

A létminimum, illetve a létfenntartási költség Magyarországon hagyományos elnevezése azoknak a szociális küszöbértékeknek, amelyek meghatározása normatív fogyasztói kosár segítségével történik.

Hazánkban az I. világháború éveitől kezdve állították össze és publikálták fogyasztói kosár segítségével létfenntartási-költségadatokat.

A KSH egy 4, a Szakszervezeti Értesítő egy 5 tagú munkáscsalád heti fogyasztói kosarát mutatta be a mindenkori áron. Előbbi 1924–1944, utób-

bi 1921–1943 között publikálta adatait. Ezekben a fogyasztói kosarakban az egyszerűbb életviszonyok jutottak kifejezésre. Ez egyaránt megnyilvánult a tételek kis számában, jellegében (a mindössze néhány tucat tétel között olyanok – mai szemmel jelentéktelennek tűnők – is vannak, mint a gyufa, a petróleum, a mosószóda, a cipőkrém) és a „fehér foltokban”. Egyik számításban sem szerepelt a savanyú káposztán kívül más zöldség, gyümölcs, nem volt benne se gyógyszer, se más egészségügyi tétel, illetve az iskolakönyvön és újságon kívül mással nincs képviselve az oktatás, a kultúra. Hiányzik továbbá a szórakozás, a közlekedés, a posta, és egyáltalán nincs szó bútorzatról, háztartás-felszerelésről.

Ennél bővebb kosárral jelentkezett 1940-ben a Magyar Gazdaságkutató Intézet, amelynek tisztviselői kosarában 91 élelmiszer, 164 iparcikk és 19 szolgáltatás szerepelt.

Több mint két évtizedes szünet után a KSH először 1968-ra vonatkozóan végzett minimumszámításokat, és ezzel – jóllehet az akkori politikai vezetés nem engedélyezte nyilvánosságra hozatalukat – nagy előrelépés történt a szegénység tabuként kezelt témakörének vizsgálatában. Ez a számítás az elődök nyomdokain haladva tovább bővítette a kosár tartalmát.

Újabb, átfogó jellegű számításokra a KSH-ban 1984-ben került sor, az ennek eredményeit tartalmazó, eredetileg szigorúan titkosnak minősített kiadvány végül „hivatalos használatra” minősítéssel jelenhetett meg (50 példányban). A fogalomrendszer taglalásánál kitért arra, hogy „a nemzetközi tapasztalatok egyértelműen arra utalnak, hogy a minimumszámítások mindenkor a szegénység fogalmához kapcsolódnak. Mivel a szegénység fogalma időben és térben viszonylagos, objektív, egzakt, egyszer s mindenkorra érvényes meghatározása sem alakult ki, és a szegénységhez kapcsolódó jövedelmi minimum meghatározására sem létezik egységes nemzetközileg elfogadott számítási módszer”. A kiadvány különbséget tett társadalmi minimum és – egy ennél alacsonyabb – létminimum között, és a fogalmak kialakításánál feltételezték az önálló lakás meglétét, így ennek megszerzéséhez szükséges jövedelmet a számítás nem tartalmazta egyik esetben sem. A különböző kutatások alapján megállapították, hogy a jövedelmek alacsonyabb szintjén nincsenek jelentős különbségek a különböző „társadalmi rétegek” között, ezért a minimum rétegenkénti meghatározása indokolatlan. Sokkal jelentősebbek a különbségek az aktív és inaktív háztartások, az eltartott gyermekkel vagy a nélkül, illetve a községben vagy városban élők között. A számítások kidolgozása ennek megfelelően történt. A módszert más országok gyakorlatából átvett elemeket kombinálva, a korábbi hazai minimumszámítások tapasztalatait felhasználva alakították ki. Tétélesen meghatározták az élelmezési szükségletet és a lakásfenntartás költségeit, az ezeken felüli „egyéb” szükségletek értékét pedig egy összegben állapították meg.

Az eredményeket összevetették a 16 évvel korábbi számítások adataival, ebből idézünk egy érdekes megállapítást: „Az életszínvonal jelentős növekedése ellenére a társadalmi minimum relatív nagysága kissé alacsonyabb, a létminimumé pedig magasabb lett, mint 16 évvel ezelőtt volt. Ebben a folyamatban kifejezésre jut, hogy a társadalmi minimum relatív fogalom és a mindenkori társadalmi gazdasági fejlettség szintjének felel meg. Az elmúlt másfél évtizedben számos olyan fogyasztási cikk és szolgáltatás vált tömegigénné, ami korábban nem képezte részét a társadalmi minimumnak.”

A számítások fogyasztói-indexszel továbbvezetett adatai 1987-től szerepeltek a rendszeres publikációkban. A normatív fogyasztói kosár már nem a szükségletek teljes körét, hanem csak az élelmezést ölelte fel. A többi szükséglet értékösszegét regressziós számítás segítségével, az élelmezési kiadás függvényében határozták meg, nem részletezett globális összegként.

A rendszerváltást követően a társadalmi-politikai közélet nagy érdeklődést mutatott a minimumértékek iránt. 1990. szeptember és 1991. június között parlamenti szakbizottság foglalkozott számításuk és felhasználásuk kérdéseivel. A bizottságban érdekvédelmi szervezetek, társadalmi-gazdasági kutatóintézetek delegáltjai, országgyűlési képviselők és statisztikus szakemberek vettek részt. A bizottság megerősítette a minimumérték tartalmi definícióját, miszerint az **olyan értékösszeg, amely a szükségletek minimális, társadalmilag még éppen elfogadható szintjét számszerűsíti.** A szint igen szerény, jellemzője, hogy csak alapvető szükségletek kielégítésére nyújt lehetőséget, és csupán a hónapról hónapra éléshez elég (ez gyakorlatilag összecseng az 1984-es számítások létminimum-fogalmával). A bizottság állásfoglalásokat, ajánlásokat fogalmazott meg, amelyek finomították a módszert.

Az új létminimum-számításokat a KSH 1991-ben végezte el – az 1989-es tárgyre vonatkozóan –, az eredményeket a fogyasztói-index felhasználásával folyamatosan továbbvezette.

Jelenleg a létminimum-számítást a KSH éves rendszerességgel végzi, a számítások eredményeiről 1995-től évenként *Létminimum* címmel kiadvány jelenik meg.

A létminimumérték meghatározásának jelenlegi rendszere a Központi Statisztikai Hivatalban

A teljes kosár helyett élelmiszerkosár alkalmazásának gyakorlatával a KSH az 1984-ben elkezdett és a szakértő bizottság által is elfogadott eljárást követi. A tapasztalatok megerősítették, hogy teljes kosár konszenzuson alapuló meghatározása napjainkban – a szükségletek széles körű kiterjedtsége és változatossága, tagoltsága miatt – gyakorlatilag megoldhatatlan. Elég a gépkocsira, Iphone-ra, tabletre stb. gondolni: teljes kihagyásuk irracionális, teljes figyelembe vételük pedig irracionálisan megnövelné a küszöbértéket. A küszöbértéket konkrét háztartásokra kell tudni alkalmazni, a konkrét háztartásnak pedig vagy van, vagy nincs ezekből.

Azt is szem előtt kell tartani, hogy míg az élelmiszer-fogyasztás az életlenül szükséges mértékig mással nem helyettesíthető és táplálkozás-életlen ismeretek alapján elfogadható pontossággal normázható, a táplálkozáson kívüli szükségletek esetében más a helyzet. A helyettesíthetőség, a választási alternatívák szerepe igen nagy. Például kulturális szükségleteit van, aki inkább könyvekből, van, aki inkább színházba járással elégíti ki, mások természetjárással, utazással stb. A különböző vélemények megannyi akadályai a konszenzusnak.

II. Létminimum, 2014

A létminimum-számítás két alaptípusa közül a hazai gyakorlat az élelmiszer-fogyasztás értékének meghatározására épülő ún. normatív számítást alkalmazza. Az élelmiszer-normatíva alapja az Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézet (OÉTI) által 2003-ban összeállított élelmiszerkosár, ami az egészséges táplálkozás jellemzői mellett figyelembe veszi az életkori sajátosságokat is. Az élelmiszerkosár értéke az abban szereplő tételeknek az adott időszakra jellemző árakon számba vett forintösszege, a létminimum pedig az élelmiszer-normatíva körüli értékben élelmiszert fogyasztó háztartások összes személyes kiadásának havi átlagos értéke.

Az élelmiszereket a normatívához hasonló értékben fogyasztó háztartások fogyasztási adataiból kiinduló létminimum egy fogyasztási egységre számított átlagos értéke **2014-ben havonta 87 351 forint volt, az egy évvel korábbi érték 99,8%-a.**

A létminimumértékeket aktív és nyugdíjas háztartásokra, azon belül háztartástípusokra is meghatározzuk. 2014-ben a tipikusnak tekinthető, **két aktív korú személyből és két gyermekből álló háztartás létminimumértéke 2,90 x 87 351 forint = 253 318 forint volt havonta**, míg az egytagú nyugdíjas háztartásoké 78 616 forint.

Az Európai Unió szegénységre és kirekesztődésre vonatkozó összehasonlításaiban a jövedelmi alapú, relatív megközelítés az elfogadott. Ennek során a tagországok az ún. OECD2¹ ekvivalenciakálát alkalmazva a mediánjövedelem 60%-ában határozták meg a jövedelmi szegénység küszöbértékét. Ennek értéke 2013-ban Magyarországon egy fogyasztási egységre számítva 67 747 forint/hó volt, ennél alacsonyabb jövedelemből a népesség 14,6%-a élt.

A létminimumértékek meghatározása

A létminimumérték számítása a Központi Statisztikai Hivatalban az élelmiszer-fogyasztás normatív értékéből kiindulva, **az élelmiszereket a normatívához hasonló értékben fogyasztó háztartások** fogyasztási adatainak felhasználásával történik.

Az **élelmiszer-fogyasztás normatív értékének számításakor** azokat az élelmiszer-mennyiségeket és azt a fogyasztási szerkezetet vesszük figyelembe, amit az OÉTI dolgozott ki. Ezeket az élelmiszer-mennyiségeket tartalmazza a létminimum-számítás élelmiszerkosara, mintegy száz konkrét termékre részletezve. A teljes fogyasztói kosár helyett az élelmiszerkosár alkalmazásának gyakorlatát a tapasztalatok is megerősítették. A szükségletek széles körű kiterjedtsége miatt a teljes kosár konszenzuson alapuló meghatározása gyakorlatilag megoldhatatlan, míg az élelmiszer-fogyasztás az életlenül szükséges mértékig mással nem helyettesíthető, és táplálkozás-életlen ismeretek alapján elfogadható pontossággal normázható.

A létminimum élelmiszerkosarának tartalma közepes fizikai igénybevétel esetén fedezi a vonatkozó egészségügyi és táplálkozástudományi követelményeknek megfelelő teljes tápanyag-, vitamin- és ásványianyag-szükségletet. Aktív korú személynél a normatív élelmiszer-mennyiség többek között napi 81 gramm fehérjét (ezen belül 32 gramm állati fehérjét), 83 gramm zsírt, 356 gramm szénhidrátot, 800 milligramm kalciumot, 3500 milligramm káliumot, 13 milligramm vasat, 60 milligramm C-vitamint tartalmaz.

Az élelmiszer-fogyasztás normatív értékét az élelmiszerkosárban foglalt mennyiségeknek a konkrét időszakra jellemző árakon összegezett értéke adja. A kosár mennyiségeit a 2014. év átlagáraival szorozva a kosár pénzben kifejezett értéke havi 23 954 forint, ennyi volt 2014-ben egy aktív korú felnőtt élelmiszer-normatívája.

A különböző korú személyek tápanyagszükséglete eltérő. Az OÉTI számításai szerint a 0–14 évesek élelmiszer-normatívája a felnőttekéhez képest 77,8, a 60 éves és idősebbeké 88,2%. Ily módon az aktív korú felnőttek 2013-ra vonatkozó 23 954 forintos havi élelmiszer-normatívája mellett a 0–14 éves korúaké 18 636, az időskorúaké 21 127 forint. Ezen értékek alapján határozhatók meg – a háztartásban élő személyek normatíváit összegezve – a különböző létszám- és korösszetételű háztartások élelmiszer-normatívájának értékei. Így például a két aktív korú felnőttből és két (0–14 éves) gyermekből álló háztartás élelmiszer-normatívája: 2 x 23 954 + 2 x 18 636 = 85 180 forint/hó.

¹ OECD2 fogyasztási egységkulcs: az első felnőtt 1, minden további felnőtt 0,5, a 14 év alatti gyermekek pedig 0,3 egységet képviselnek.

1. tábla

A létminimum-számítás aktív korú felnőttre vonatkozó normatív élelmiszerkosara, 2014

Az élelmiszerek főbb csoportjai	Mennyiség/hó, kg	Érték, forint/hó ^{a)}
Hús, hal és készítményeik	3,4	4 667
Tojás (161 darab/év)	0,5	483
Tej (2,8 és 1,5%-os), liter	7,9	1 964
Sajt, egyéb tejtermékek	2,4	2 219
Zsiradékok	1,4	1 126
Cereáliák	9,0	3 437
Cukor, kakaó, méz	1,2	500
Burgonya	4,0	603
Friss és tartósított zöldség	11,6	4 561
Friss és tartósított gyümölcs	6,5	2 301
Szárazhüvelyes	0,4	233
Fűszerek stb.	-	1 105
Kávé, tea, üdítők	-	755
Mindösszesen	-	23 954

a) 2014. évi átlagos fogyasztói áron számolva.

Azokat a háztartásokat tekintjük a normatívának megfelelő élelmiszer-fogyasztóknak, amelyek élelmiszer-fogyasztásának globális forintösszege az adott háztartásra jellemző normatíva körüli ± 20%-os sávba esik. Feltétel továbbá az is, hogy a háztartás jövedelme ne legyen a létminimum-számítás szempontjából irreálisan nagy vagy kicsi, és ne legyenek beruházási jellegű kiadásai. Ezért figyelmen kívül hagytuk a népesség legalacsonyabb jövedelmű 5%-ának és legmagasabb jövedelmű harmadának háztartásait, továbbá jövedelmüktől függetlenül azokat a háztartásokat, amelyek a felmérés tárgyidőszakában gépkocsit vettek vagy lakásberuházást végeztek. A kritériumoknak – a fenti kizárások után – 2014-ben a háztartási költségvetési és életkörülmény felvételben részt vevők közül 1693 háztartás felelt meg. Ők képezték a létminimum meghatározásának háztartásállományát.

A létminimumértéknek az élelmiszer-normatíván túl tartalmaznia kell az élelmiszereken kívüli szükségletekre fordítandó forintösszegeket is. E kiadások tételes számbavételének konszenzuson alapuló kivételzése napjainkban – a szükségletek széles köre miatt – gyakorlatilag megoldhatatlan. A létminimum értékét számszerűen ezért úgy definiáljuk, hogy az a normatívához hasonló forintértékben élelmiszereket fogyasztó háztartások **összes személyes fogyasztási kiadásainak havi átlagos értéke**. A definíció az ún. Engeltörvényre épít, miszerint az élelmiszer-fogyasztás és az egyéb kiadások között meghatározott összefüggés áll fenn.

A létminimumértékek meghatározásának 2014. évi, 1693 háztartást felölelő állománya 609 ezer háztartást, ezekben 1 millió 478 ezer személyt, havi átlagban 104 milliárd 50 millió forint fogyasztási kiadást reprezentál. Mindezek alapján az egy hónapra vonatkozó átlagos létminimumérték 171 ezer forint/háztartás volt. A háztartások közül 933 aktív, 695 nyugdíjas és 65 egyéb inaktív háztartás, más metszetben tekintve 497 egyedülálló személy, 779 több személyből álló, gyermek nélküli háztartás, 236 egy-, 142 két- és 39 három vagy annál több gyermekes háztartás. Közös bennük az élelmiszer-fogyasztási kiadásuknak a normatíva értékösszegéhez hasonló nagysága.

E háztartások személyes kiadásai 31,8%-át költötték élelmiszerre, ami valamivel kisebb arány, mint az előző évben, így ez az életszínvonal enyhe javulását jelzi. Lakásfenntartási kiadásokra 27,6%-ot fordítottak, ennek 57,1%-át háztartási energia vásárlására, ami az összes személyes kiadás 15,8%-a volt, összege a 2013-as csökkenés után 2014-ben is mérséklődött. Egyéb fogyasztásukról elmondható, hogy kiadásai 16,6%-át a közlekedés, hírközlés folyó költségei tették ki. Egészségügyre, testápolásra, ruházkozásra 9,5% jutott, oktatásra, üdülésre, művelődésre 4,6%.

Létminimumértékek a különböző háztartástípusokban

A létminimumértékek gyakorlati felhasználásának előfeltétele, hogy különböző nagyságú, típusú háztartásokra differenciáltak legyenek. A háztartásonként átlagosan 171, illetve a fejenkénti 70,4 ezer forint nem lehet egyaránt érvényes egy kis és egy nagy létszámú háztartásra. A differenciáláshoz a nemzetközi statisztikai gyakorlatot szem előtt tartva fogyasztási egység-kulcsokon (ún. ekvivalenciaskálán) alapuló számítást használunk.

A háztartás első felnőtt személyét egy fogyasztási egységnek tekintve a háztartás többi személye egynél kisebb egységet képvisel, hiszen a háztartásnak számos olyan kiadása van, ami nem függ a háztartástagok számától, vagy ha van is összefüggés, az nem lineáris. Fogyasztási szükségletének megfelelően az aktív korúnál valamivel kisebb egységet képvisel a kisgyermek és az idős személy. Mindezek alapján a háztartás nagysága – a fogyasztás szemszögéből – jellemezhető a fogyasztási egységek számával.

2. tábla

A KSH létminimum-számításának fogyasztási egység-kulcsszámai (ekvivalenciaskála)

Aktív korúak háztartásai esetében	Nyugdíjas korúak háztartásai esetében		
Első felnőtt családtag	1,00	Első felnőtt családtag	0,90
Többi felnőtt családtag	0,75	További személyek	0,65
Első (0–14 éves) gyermek	0,65		
Második (0–14 éves) gyermek	0,50		
Harmadik és minden további (0–14 éves) gyermek	0,40		

E kulcsszámokat alkalmazva az egy aktív korú személyből álló háztartás 1,00, az egy aktív korú személyből és egy gyermektől álló 1,65, a két aktív korú személyből és két gyermektől álló négyszemélyes háztartás 2,90 fogyasztási egységnek felel meg (1,00 + 0,65 = 1,65; illetve 1,00 + 0,75 + 0,65 + 0,50 = 2,90).

Az 1693 háztartásból álló sokaság – a létminimum-számítás háztartásállománya – 1 millió 191 ezer fogyasztási egységet képviselt, ennek az adatnak és a háztartások havi 104 milliárd forintos kiadási összegének egybevetéséből következően hányadosként adódott az átlagos érték. **2014-ben a létminimum egy fogyasztási egységre számított átlagos értéke havonta 87 351 forint volt.**

A háztartástípusonkénti létminimumértékeket a fogyasztási egységek háztartástípusonkénti száma és az egy fogyasztási egységre számított átlagos érték szorzata adja. A tipikusnak tekinthető, két aktív korú személyből és két gyermektől álló háztartás létminimumértéke 2,90 x 87 351 forint = 253 318 forintnak felelt meg. E háztartásban az egy főre jutó átlagos létminimumérték 63 329 forint volt. A különböző háztartástípusokra érvényes egy főre számított értékek 2014-ben a 70,4 ezer forintos átlag körül, az 54 ezer és 87 ezer forint közötti sávban szóródtak.

Az 1–2 személyes háztartások egy főre jutó értékei az átlagosnál nagyobbak, míg a többszemélyesekre kisebb értékek jellemzőek, mivel az utóbbiak esetében a rugalmatlan kiadások több személyre oszlanak meg, továbbá a kisgyermekes fogyasztása – globális összegét tekintve – a felnőtteknél kevesebb. Az egyes háztartásokban a létminimumérték és élelmiszer-normatíva hányados 2,64–3,72 között mozog. A legmagasabb értékek az egyszemélyes, a legalacsonyabbak az öt fő feletti háztartásokra jellemzőek.

A jelenlegi számítási módszer egyik sajátossága, hogy az eredményekben bizonyos tompítottsággal megjelenik az életszínvonal változásának hatása is. Miközben az élelmiszer-normatíva fix, az élelmiszereken kívüli értékösszegre hatással van az életszínvonal alakulása. Romló életszínvonal mellett a létminimumérték és élelmiszer-normatíva hányadosa csökken, az életszínvonal javulása mellett pedig nő, hiszen a változatlan normatíva szerinti élelmiszer-fogyasztók többet tudnak költeni egyéb szükségleteikre. 2013 és 2014 között valamennyi háztartástípusban nőtt ez az arány.

3. tábla

Létminimumértékek a különböző háztartástípusokban, 2014

Háztartástípusok	Egy háztartásra		Egy főre		Létminimum/ élelmiszer- arány	Fogyasztási egységek száma
	számított havi érték, forint					
	összesen	ebből: élelmiszer	összesen	ebből: élelmiszer		
Aktív korúak háztartásai						
1 felnőtt	87 351	23 954	87 351	23 954	3,65	1
1 felnőtt 1 gyermekkel	144 129	42 590	72 065	21 295	3,38	1,65
1 felnőtt 2 gyermekkel	187 805	61 226	62 602	20 409	3,07	2,15
2 felnőtt	152 864	47 908	76 432	23 954	3,19	1,75
2 felnőtt 1 gyermekkel	209 642	66 544	69 881	22 181	3,15	2,4
2 felnőtt 2 gyermekkel	253 318	85 180	63 329	21 295	2,97	2,9
2 felnőtt 3 gyermekkel	288 258	103 817	57 652	20 763	2,78	3,3
2 felnőtt 4 gyermekkel	323 199	122 453	53 866	20 409	2,64	3,7
3 felnőtt	218 378	71 862	72 793	23 954	3,04	2,5
3 felnőtt 1 gyermekkel	275 156	90 498	68 789	22 625	3,04	3,15
3 felnőtt 2 gyermekkel	318 831	109 134	63 766	21 827	2,92	3,65
3 felnőtt 3 gyermekkel	353 772	127 771	58 962	21 295	2,77	4,05
3 felnőtt 4 gyermekkel	388 712	146 407	55 530	20 915	2,66	4,45
Nyugdíjas korúak háztartásai						
1 személy	78 616	21 127	78 616	21 127	3,72	0,9
2 személy	135 394	42 255	67 697	21 127	3,20	1,55
3 személy	192 172	63 382	64 057	21 127	3,03	2,2

4. tábla

A létminimumértékek időszora

(forint/hó)

Háztartástípusok	2000	2005	2010	2012	2013	2014
Egy háztartásra számítva						
Aktív korúak háztartásai						
1 felnőtt	34 475	56 408	78 736	85 960	87 510	87 351
1 felnőtt 1 gyermekkel	56 884	93 073	129 914	141 834	144 392	144 129
1 felnőtt 2 gyermekkel	74 121	121 277	169 282	184 814	188 147	187 805
2 aktív korú felnőtt	60 331	98 714	137 788	150 430	153 143	152 864
2 felnőtt 1 gyermekkel	82 740	135 379	188 966	206 304	210 024	209 642
2 felnőtt 2 gyermekkel	99 978	163 583	228 334	249 284	253 779	253 318
2 felnőtt 3 gyermekkel	113 768	186 146	259 829	283 668	288 783	288 258
2 felnőtt 4 gyermekkel	127 558	208 710	291 323	318 052	323 787	323 199
3 aktív korú felnőtt	86 188	141 020	196 840	214 900	218 775	218 378
3 felnőtt 1 gyermekkel	108 596	177 685	248 018	270 774	275 657	275 156
3 felnőtt 2 gyermekkel	125 834	205 889	287 386	313 754	319 412	318 831
3 felnőtt 3 gyermekkel	139 624	228 452	318 881	348 138	354 416	353 772
3 felnőtt 4 gyermekkel	153 414	251 016	350 375	382 522	389 420	388 712
Nyugdíjas korúak háztartásai						
Egytagú	31 028	50 767	70 862	77 364	78 759	78 616
Kéttagú	53 436	87 432	122 041	133 238	135 641	135 394
Háromtagú	75 845	124 098	173 219	189 112	192 522	192 172

A létminimumértékek időszora (folytatás)

4. tábla

(forint/hó)

Háztartástípusok	2000	2005	2010	2012	2013	2014
Egy főre számítva						
Aktív korúak háztartásai						
1 felnőtt	34 475	56 408	78 736	85 960	87 510	87 351
1 felnőtt 1 gyermekkel	28 442	46 537	64 957	70 917	72 196	72 065
1 felnőtt 2 gyermekkel	24 707	40 426	43 305	61 605	62 716	62 602
2 aktív korú felnőtt	30 166	49 357	68 894	75 215	76 571	76 432
2 felnőtt 1 gyermekkel	27 580	45 126	62 989	68 768	70 008	69 881
2 felnőtt 2 gyermekkel	24 994	40 896	57 084	62 321	63 445	63 329
2 felnőtt 3 gyermekkel	22 754	37 229	51 966	56 734	57 757	57 652
2 felnőtt 4 gyermekkel	21 260	34 785	48 554	53 009	53 965	53 866
3 aktív korú felnőtt	28 729	47 007	65 613	71 633	72 925	72 793
3 felnőtt 1 gyermekkel	27 149	44 421	62 005	67 694	68 914	68 789
3 felnőtt 2 gyermekkel	25 167	41 178	57 477	62 751	63 882	63 766
3 felnőtt 3 gyermekkel	23 271	38 075	53 147	58 023	59 069	58 962
3 felnőtt 4 gyermekkel	21 916	35 859	50 054	54 646	55 631	55 530
Nyugdíjas korúak háztartásai						
Egytagú	31 028	50 767	70 862	77 364	78 759	78 616
Kéttagú	26 718	43 716	61 020	66 619	67 820	67 697
Háromtagú	25 282	41 366	57 740	63 037	64 174	64 057

A szegénységi küszöbértékek időszora^{a)}

5. tábla

(forint/hó)

Háztartástípusok	2006	2008	2010	2011	2012	2013
Egy háztartásra jutó érték						
1 felnőtt	52 000	59 599	62 463	66 399	65 500	67 747
1 felnőtt 1 gyermekkel	67 600	77 479	81 202	86 319	85 150	88 071
1 felnőtt 2 gyermekkel	83 200	95 358	99 941	106 238	104 800	108 395
2 felnőtt	78 000	89 399	93 695	99 599	98 250	101 621
2 felnőtt 1 gyermekkel	93 600	107 278	112 433	119 518	117 900	121 945
2 felnőtt 2 gyermekkel	109 200	125 158	131 172	139 438	137 550	142 269
2 felnőtt 3 gyermekkel	124 800	143 038	149 911	159 358	157 200	162 593
2 felnőtt 4 gyermekkel	140 400	160 917	168 650	179 277	176 850	182 917
3 felnőtt	104 000	119 198	124 926	132 798	131 000	135 494
3 felnőtt 1 gyermekkel	119 600	137 078	143 665	152 718	150 650	155 818
3 felnőtt 2 gyermekkel	135 200	154 957	162 404	172 637	170 300	176 142
3 felnőtt 3 gyermekkel	150 800	172 837	181 143	192 557	189 950	196 466
3 felnőtt 4 gyermekkel	166 400	190 717	199 882	212 477	209 600	216 790
Egy főre jutó érték						
1 felnőtt	52 000	59 599	62 463	66 399	65 500	67 747
1 felnőtt 1 gyermekkel	33 800	38 739	40 601	43 159	42 575	44 036
1 felnőtt 2 gyermekkel	27 733	31 786	33 314	35 413	34 933	36 132
2 felnőtt	39 000	44 699	46 847	49 799	49 125	50 810
2 felnőtt 1 gyermekkel	31 200	35 759	37 478	39 839	39 300	40 648
2 felnőtt 2 gyermekkel	27 300	31 289	32 793	34 859	34 388	35 567
2 felnőtt 3 gyermekkel	24 960	28 608	29 982	31 872	31 440	32 519
2 felnőtt 4 gyermekkel	23 400	26 820	28 108	29 880	29 475	30 486
3 felnőtt	34 667	39 733	41 642	44 266	43 667	45 165
3 felnőtt 1 gyermekkel	29 900	34 269	35 916	38 179	37 663	38 955
3 felnőtt 2 gyermekkel	27 040	30 991	32 481	34 527	34 060	35 228
3 felnőtt 3 gyermekkel	25 133	28 806	30 190	32 093	31 658	32 744
3 felnőtt 4 gyermekkel	23 771	27 245	28 555	30 354	29 943	30 970

a) Referenciaév.

III. Nemzetközi kitekintés, a számítás felülvizsgálata

Az egyes országok többféle megközelítéssel próbálják megfigyelni, számszerűsíteni a lakosság életszínvonalát, jövedelmi viszonyait. A fogalmak sokrétűsége, az ezekhez kapcsolódó mutatók változatossága mindenekelőtt arra mutat rá, hogy az életszínvonal többdimenziós jelenség, amire nagyon sok tényező van hatással és amit különböző társadalompolitikai intézkedésekkel lehet befolyásolni.

Az életszínvonal mérésére szolgáló indikátorokat különbözőképpen lehet csoportosítani. Elkülöníthetők jövedelemalapú indikátorok, anyagi deprivációs mutatók, létminimumhoz kötődő mérőszámok, a kirekesztődés különböző területeit átfogó indikátorok, illetve a szegénység szubjektív vetületét előtérbe helyező megközelítések. Ezek közül némelyek a szegénység és társadalmi kirekesztődés relatív fogalmához kapcsolhatók, amennyiben a népesség egyenlőtlenségi viszonyainak egészéhez képest igyekeznek megragadni a különböző életkörülmények között élőket, mások viszont a jelenség abszolút fogalmához köthetők, mivel az életkörülmények, illetve a társadalmi részvétel valamilyen külső szempont alapján meghatározott minimumértéke alapján ragadják meg a legelesettebbek csoportját.

Abszolút szegénységi mutatók

A számított **létminimum** az abszolút mutatók közé sorolható, valamilyen tételes fogyasztási listán vagy előzetesen megállapított pénzüsszegegen alapul.

A létminimum értékét – többféle háztartástípusra meghatározva – a KSH évente publikálja. A mutató számítása azonban egyre több módszertani problémát vet fel.

Már az elnevezés is számos vitára, félreértelmezésre ad okot. A jelenleg alkalmazott módszertan több mint 20 éves múltra tekint vissza, nemzetközi szakirodalmon és széles társadalmi egyeztetésen alapul. Ugyanakkor – mint már említettük – a megélhetési mutatóknak igen változatos a számítási módja a nemzetközi gyakorlatban. Látszatra azonos kategóriák igen különböző tartalmat takarnak, amit az objektív életkörülményeken túl sok minden befolyásol. Mindemellett a minimumszámításoknak jelentőséget ad, hogy az adott társadalomban egyfajta kiindulópont annak meghatározásához, hogy milyen jövedelemszintet nevezhetünk szerénynek, és hol kezdődik a szegénység, kik az igazán szegények. Az átlagos megélhetési szint és a nagyon szegények között széles csoport helyezkedik el, akiket sem a statisztika, sem a szociálpolitika nem vizsgál.

Az abszolút szegénységi mutatók két típusát különböztetjük meg:

- Az abszolút szegénységi mutatók legegyszerűbb verziója a Világbank által megállapított **nemzetközi szegénységi minimum** (international poverty line), ami amerikai dollárban számított napi érték. Ez kezdetben 1 dollár/fő/nap volt, ma 1,25 körül van. Az indikátor azt mutatja, hogy mennyi pénzre van szükség egy nagyon szűkös, épp a túlélést biztosító táplálkozáshoz. Ezt a mutatót elsősorban a fejlődő országokban használják. Főleg az OECD-elemzésekben találkozhatunk az abszolút szegénységet tulajdonképpen az éhezéssel kapcsoló értelmezéssel.
- A legtöbb abszolút mutató már nem elégszik meg az élelmiszer-fogyasztás minimalizált verziójával, e helyett olyan megélhetési szintet keresnek, ami „normális” fogyasztást tükröz. A számítások általában egy átlagos megterhelés mellett dolgozó felnőtt ember számára (aktív korú, közepes fizikai terhelés mellett élő férfi) megfelelő összetételű táplálék-, kalória- és vitaminbevitt biztosító **élelmiszerkosárból kiindulva becsülik a háztartások teljes fogyasztását**.

A fogyasztás becslésére különböző eljárásokat ismerünk, az egyik ilyen az **Egyesült Királyságban** 2008-ban – társadalmi konszenzussal – összeállított fogyasztási kosár (budget standard). Az alacsony jövedelműek fogyasztási szokásainak elemzéséből kiindulva állapították meg egy **szerény, de megfelelő életvitelhez** szükséges fogyasztás kiadási tételeit, aminek elfogadhatóságát tesztelték. A módszert később több ország (pl. Írország, Franciaország, Belgium, Portugália, Japán) is átvette.

Kanadában a statisztikai hivatal álláspontja az, hogy nem a statisztikusok, hanem a politikusok feladata, hogy konszenzusra jussanak a szegénység definíciójában. Amíg a politikusok ezt nem teszik meg, addig nem lesz hivatalos szegénységmérés, mert annak meghatározása, hogy mi tartozon az alapvető szükségletek körébe, nem a statisztikai hivatal feladata. Ezért a kanadai statisztikai hivatal a szegénység szó helyett az **alacsony jövedelműek** kifejezést használja. Háromféle mércét közölnek: a Low-Income Cut-Off (LICO), a Market-Basket Measure (MBM) és a Low-Income Measure (LIM) mérőszámait. Ezek közül az első kettőben a jövedelem és a kiadás is szerepet kap a számításban, míg a harmadik tisztán jövedelemalapú mutató.

Az **Egyesült Államokban** szintén az élelmiszerkosárból indulnak ki az abszolút szegénység meghatározásakor, de az európai példától eltérően történik a szegénységi küszöb megállapítása. A létminimum becslésére szorzószámot használnak: az élelmiszer-normatíva összegét egy átlagos – három vagy annál több személyes – háztartás esetében a létminimum meghatározott (33) százalékának tekintik, vagyis létminimum alatt él, akinek jövedelme kevesebb, mint az élelmiszerre fordított kiadásainak háromszorososa. A szegénységi küszöböt évente indexálják, de a számítási mód nem változik. A szorzószám 1955 óta változatlanul 3. Sem a kosár tartalmát, sem a fogyasztási szerkezetben bekövetkezett változásokat nem követik, pedig az eltelt 60 év alatt csökkent a háztartások költségvetésében az élelmiszer-vásárlás aránya.

Az **ENSZ** a latin-amerikai országokban az 1990-es években végzett szegénységvizsgálata során a rájuk vonatkozó élelmiszer-normatíva 1,75–2-szeresét tekintette szegénységi küszöbértéknek.

A nemzetközi kitekintés tanulsága, hogy *nincs harmonizált módszer az abszolút szegénység mérésére*, így az eredmények sem hasonlíthatóak össze. Az Európai Bizottság több éve szorgalmazza egy egységes európai fogyasztási kosár kialakítását, de egyelőre nem született konszenzus sem a kosár tartalmáról, sem a kialakítás módszeréről.

Ez feltehetően nem is várható, hiszen már a korábbi hazai tapasztalatok is megerősítették, hogy a teljes kosár konszenzuson alapuló meghatározása – a szükségletek széles körű kiterjedtsége miatt – gyakorlatilag megoldhatatlan. Elég a gépkocsira, a telefonra, a számítógépre gondolni: teljes kihagyásuk irreális, teljes figyelembe vételük pedig irracionálisan megnövelné a küszöbértéket.

A magyar abszolút mutató: a létminimum

A KSH a nemzetközileg harmonizált relatív szegénységi mutatók mellett – létminimum elnevezéssel – abszolút mutatót is számol.

A magyarországi létminimum-mutató definíciója szerint „a létminimum a társadalomban elfogadható szükséglet-kielégítési szinthez minimálisan szükséges javak és szolgáltatások összességét számszerűsíti a mindenkorai fogyasztói árakon. Jellemzői:

- igen **szerény** fogyasztási szintet képvisel,
- **alapvető szükségletek** kielégítésére nyújt lehetőséget
- **hónapról hónapra** éléshez elég; kisebb rendkívüli kiadás vagy jövedelem kiesés is akadályozza a szükségletek kielégítését” (*Létminimum, 1989–1991. KSH*)

A számítás alapja az élelmiszerkosár, amit az OÉTI szakemberei határoztak meg. Az OÉTI az **aktív korú, közepes fizikai terhelés mellett dolgozó férfire** adja meg az élelmiszerkosár optimális összetételét és kalóriaértékét, ami 2400 kcal. A szükségleteket kielégítő élelmiszerek köre a kosárban tehát **nem minimumszintet képvisel**. A minimumszámítás követelményéhez úgy igazodik, hogy a konkrét élelmiszerek közül az olcsóbbak kerültek kiválasztásra.

Az élelmiszer-fogyasztás egyfajta rugalmatlansággal rendelkezik. A rendelkezésre álló jövedelem nagysága kevésbé befolyásolja a fogyasztott élelmiszerek összetételét és mennyiségét. Amit a jövedelem valamelyest befolyásol, az a megvásárolt élelmiszerek ára, közvetve a helyettesíthetősége. Magasabb jövedelmek drágább élelmiszerek vásárlását teszik lehetővé, nagyobb kiadási összeggel fedezve a szükségleteket.

„Az élelmiszer-normatívától a létminimum-értékig eljutás az úgynevezett Engel-törvényre, tehát arra épít, hogy az élelmiszer-fogyasztás és az egyéb kiadások között meghatározott összefüggés áll fenn. Joggal feltételezhető, hogy jól körülhatárolt élelmiszer-fogyasztáshoz általában annak megfelelő egyéb kiadási szint tartozik, amelynek megkeresésével ezek az egyéb kiadások egy összegben, társadalmi szinten, egyfajta átlagként meghatározhatók”.²

Felülvizsgálat, tervek

A létminimum módszertanának kialakítása óta eltelt több mint húsz évben a társadalom szerkezetében, fogyasztási szokásaiban bekövetkezett változások kihatottak a számítások relevanciájára.

A módszertani problémák mellett folyamatos nehézséget jelentett a média és a közvélemény felé annak a kommunikálása, hogy a létminimum háztartási és nem személyi mutató, illetve, hogy maga az elnevezés sem tükrözi a mutató valódi tartalmát. A felhasználók mást értenek mögötte, mint az a módszertanból következne. Az értelmezési kérdéseken túl más statisztikákkal való koherencia hiányát jelenti, hogy az Európai Unió szintjén harmonizált relatív szegénységi mutatókban vagy a háztartások jövedelmi helyzetében bekövetkezett változások nem tükröződnek vissza a számított létminimum értékében.

Problémát és értelmezési nehézséget jelent az is, hogy az eddig alkalmazott módszerrel az átlagos fogyasztási és kiadási szerkezettel rendelkező háztartásokhoz nagyon közel esnek azok, amelyek már a létminimum alatti csoportba tartoznak. (Az elmúlt években a háztartások 40%-a körül ingadozott a létminimum alatti jövedelemmel rendelkezők aránya.) Módszertanilag és értelmezés szempontjából is kifogásolható, ha az átlagtól kevéssel elmaradók egy csoportot képeznek a valóban legelesettebbekkel, másrészt a „létminimum alatt élők” címkével illetett csoport így kezelhetetlenül heterogén, és ez nem járul hozzá a legtöbb gondoskodást igénylő rétegek problémáinak sem a megértéséhez, sem a kezeléséhez.

Ezért ezzel a kiadvánnyal a Központi Statisztikai Hivatal befejezi a jelenlegi módszeren alapuló létminimum publikálását, helyette tervezi új névvel

és új tartalommal egy, a mai magyar társadalomra relevánsabb abszolút szegénységi mutató kifejlesztését.

Az eddigi megfontolások alapján (módszertani, értelmezési és koherenciabeli problémák kiküszöbölése mellett) az alábbi megoldások valamelyike valósulhat meg a jövőben:

1. Az Egyesült Államokban alkalmazott módszer átvétele (létminimum alatt él, akinek jövedelme kevesebb, mint az élelmiszerre fordított kiadásainak háromszorosa.), „társadalmi minimum” elnevezéssel, az élelmiszerkosár tízévenkénti felülvizsgálata mellett.
2. Az Európai Unió szintjén harmonizált jövedelmi szegénységhez kötött abszolút szám, egy jövedelemalapú érték használata.
3. A relatív szegénységi küszöb mintájára az átlagfogyasztás 60%-a mint küszöbszám alkalmazása.
4. A 60% analógiájára a jelenlegi módszertan szerint számolhatunk minimumértéket az élelmiszerkosár összegének 60%-ából kiindulva. A fogyasztott élelmiszer-mennyiségeket a jövedelem jelentősen nem befolyásolja, a helyettesíthetőség révén értékösszege viszont függ attól. Így az élelmiszerre fordított összegek érdemben alacsonyabb mivolta kevesebb jövedelmet – akár szegénységet is – feltételez.
5. Egyéb, az Európai Unió által meghatározott, a szegénység és társadalmi kirekesztődés kockázatában érintettekhez köthető abszolút jövedelmi vagy fogyasztási érték számítása.

A mutató konszenzuson alapuló kialakítása elsődleges cél, ezért a KSH a felhasználók széles körének (kutatók, szakpolitikusok, munkavállalók képviselői stb.) bevonásával kívánja módszertani fejlesztését végrehajtani, hogy a továbbiakban is meg tudjon felelni annak a kívánalomnak, hogy a jelenségek komplexitásához mérten átfogó képet nyújtson a vizsgált területről, úgy, hogy közben elősegítse a kapcsolódó szakpolitikák kidolgozását, és mérje (jelezzék) az egyes intézkedések hatását, eredményességét.

Az új módszertan szerint kialakított adatok közlését a megértést elősegítő tájékoztatás és módszertani előadások kísérik majd.

2) Forrás: A létminimum számítási módszere. KSH, 2001

További információk, adatok (linkek):

[Táblák \(STADAT\)](#)

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu